

Водночас крізь веселість і легкість стилю в романі проступають важливі суспільні проблеми, як-от: корупція, продажність правоохоронних органів та пересічних громадян, “жовта преса”, яка особливо впливає на громадську думку тощо.

Отже, аналіз детективних творів доводить доречність комічних елементів та штрихів у цьому некомічному жанрі, а іронічні детективи вдало використовуються цілий ряд засобів для створення гумористичного ефекту для відпочинку та інтелектуальної розрядки читачів.

Література

1. Калита О. Типи комічних текстів та особливості їх стилістичного аналізу / Оксана Калита // Лінгвостилістичні студії. – 2015. – Вип. 2. – С. 54–61.
2. Кокотюха А. Язиката Хвеська: Роман / Андрій Кокотюха. – К. : KM Publishing, 2009. – 320 с.
3. Невярович Н. Семіотичні природа “сміху” в романі Умберто Еко “Ім’я рози” / Н. Невярович // Докса. – 2011. – Вип. 16. – С. 211–219.

Кобилко Н.А.,

старший викладач кафедри суспільних та гуманітарних дисциплін,
Харківський державний університет харчування та торгівлі

ГУМОР ЯК ДЖЕРЕЛО «ХИМЕРНОСТІ» УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТОЛІТТЯ

Українська химерна проза другої половини ХХ століття – явище естетично складне. Химерному роману властиві свої жанрово-стильові особливості, різноманітність засобів і прийомів художньої умовності. Найбільш точне визначення химерної прози дав А. Погрібний, який указував на химерне переплетення ліризму, романтизму та епічності, міфологізації та реальності, сміху й драматизму, елементів гротеску й пародіювання. Літературознавець А. Кравченко відносить химерний роман до філософської прози, а отже, розглядає його як один із її різновидів. Головна увага в художньому творі зосереджена на глибокому ідейному підтексті, застосуванні умовних форм, іронії, гумору, насиченні фольклорними символами. У літературі спостерігається активне звернення письменників до народного міфологічно-фольклорного мислення, архетипів української культури. Тому для химерного роману характерна наявність різних елементів народної сміхової культури. Однією з основних рис мови химерного роману є використання просторіччя, що насамперед виявляється в доборі імен і прізвищ головних героїв: Демид Пампушка-Стародупський, Пилип-з-Конопель, пес Ложечка, Данило Пришийкобиліхвіст, Лука Заплюйсвічки («Козацькому роду нема переводу...» О. Ільченка), Михайло Решето, Колька Капельдудка, пес Нерон-Балалайка («Ірій» В. Дрозда), Хома Прищепа, дід Гапличок, Одарка Дармограїха («Позичений чоловік» Є. Гуцала), Варфоломій Кнурець, Іван Несвіжий, Рекордист Іванович, дядько Обеліск («Левине серце» П. Загребельного). Таким чином, гумор і його відтінки, зокрема карикатура, сарказм, іронія, гротеск, бурлеск і травестія, стають основоположними принципами химерної прози другої половини ХХ століття [5].

«Будучи різновидом критики, гумор будується на певній системі цінностей. Дотепний вислів, специфічна фраза розраховані не тільки на сміх, але й на виявлення індивідуальних характеристик автора...» [4, 128]. Варто зазначити, що в більшості химерних творів повноправним героєм виступає народний гумор. Так, роман О. Ільченка «Козацькому роду нема переводу, або Мамай і Чужа Молодиця» пронизаний жартами, дотепами, сатиричним висміюванням панства та іноземних окупантів. Письменник почуттям гумору наділяє лише тих героїв, яким симпатизує, що вказує на їхній «оригінальний склад людського розуму» [2, 149]. Автор із сарказмом зображує стосунки Роксолани та пана Купи, використовує фразеологію Мамай, щоб підкреслити його хоробрість, уміння відстояти власну думку. Твір насичений веселими народними приповідками,

гумористичними висловами. Подібне спостерігаємо й у дилогії В. Земляка «Лебедина зграя» та «Зелені Млини», яка вирізняється «святковою безтурботністю, барвистістю, культом сміху» [6, 46]. У багатьох епізодах романів автор майстерно поєднує комічне й трагічне, зокрема сцена похорону старої Соколючки, поминальна вечерея, що перетворилися на веселе та безжурне дійство, постаті Явтушка Голого та цапа Фабіяна.

Художньою своєрідністю, стильовою манерою, а також поєднанням елементів фольклору та міфів із сатирою вирізняється мистецький доробок В. Дрозда. П. Майдаченко в статті «Поетика умовності у В. Дрозда» зазначає, що утилітарність і корисливість суспільства в повісті «Ірій» автор намагається виразити через застосування алогізмів і побутової гротескності, які можуть це передати більш тонко, ніж традиційні засоби. Автор особливу увагу акцентує на духовному світі Михайла Решета. І тут простежуються особливості творчої манери самого письменника: «настільки нестримні й невичерпні зразки – об'єкти пародіювання – настільки ж різноманітний і багатогранний стиль своєрідного «віддзеркалення» [3, с. 17–18]. Пакульське світобачення головного героя поєднує реальне й фантастичне, підживлюється магічною атмосферою та українським фольклором. Життя хлопця різноманітне й сповнене нісенітниць. Тому В. Дрозд використовує прийом «кокаланів», за допомогою чого досягається комічний ефект, а окремий образ розгортається до цілої низки епізодів. «Кокалани» не фіксують увагу читача на абсурдності дійсності, а розкривають фантазію Михайла Решета.

На думку М. Слабошпицького, химерна проза з'явилася як «відчайдушний протест проти жорстокої детермінованості персонажів», що стала нормою в літературі, ностальгією за національною своєрідністю слова. Небилиця, анекдот, баяндраси, містифікація, макаронічний стиль були основою під час написання химерного роману. Це чітко позначилося на творчій манері Є. Гуцала. Трилогія, яка відкриває читачу життя Хоми Прищепи, є спробою письменника закрити епоху соціалістичного реалізму й відкрити шляхи для розвитку нового роману. У творі «Позичений чоловік» автор відходить від свого імпресіоністичного стилю, а звертається до українського фольклору. Тут можемо простежити іронію й гротеск, прислів'я та приказки, низку фразеологізмів, сюжети з народних оповідань.

Ще один яскравий представник химерної прози П. Загребельний у «Левиному серці» за допомогою самоіронії, буквалізації метафори, словесних алогізмів узагальнює парадоксальність внутрішнього світу людини. На думку В. Галацької, «в основу комічного конфлікту в романі письменник покладає позицію гармонізації буття через гумористичний погляд на нього» [1]. Самі світлоярівці вважали, що для того, щоб людина відчувала себе задоволеною, їй потрібні лише харчі, адже повітря вистачало на всіх.

У романі В. Яворівського «Оглянься з осені» з нотками іронії зображено одну з головних героїнь Мариню. Майже все своє життя вона провела в гостях, збираючи та переповідаючи новини. Щоденні мандри для жінки – це спосіб життя. Письменник іронізує, що, знаючи всіх мешканців навколишніх сіл, Мариня стала хранителькою історії та традицій Городищ. Тому й не дивно, що односельці почали називати її Якау, адже кожне речення жінка розпочинала з фрази «я кажу». Її з шаною приймають у кожній хаті завдяки незвичайній здатності знати всі новини. Через образ дороги розкривається внутрішня сутність жінки, її прагнення бути корисною мешканцям Городищ. Саме в мандрах Мариня Якау відчуває себе частинкою великого Всесвіту, природи, що її оточує.

Таким чином, химерний роман другої половини ХХ століття характеризується умовністю та пародійністю. Саме умовна атмосфера значною мірою забезпечує своєрідність світовідчуття, ситуацій та образів.

Література

1. Галацька В. Л. Образна еволюція фольклорного елемента у романі П. Загребельного «Левине серце» [Електронний ресурс] / В. Л. Галацька. – Режим доступу : www.confcontact.com.
2. Гуцало Є. «Химерне» в реальному / Є. Гуцало // Дніпро. – 1975. – № 2. – С. 145–150.

3. Майдаченко П. Поетика умовності у В. Дрозда / П. Майдаченко // Радянське літературознавство. – 1987. – № 2. – С. 15–23.
4. Стасевський С. Фразеовідповіді як один із засобів гумористичного дискурсу (на матеріалі творів Є. Гуцала та О. Ільченка) / С. Стасевський, Г. Ковальова // Мовознавство. – 2009. – Вип. 17. – С. 126–135.
5. Чайковська В. Т. Українська химерна проза: історія народження терміна [Електронний ресурс] / В. Т. Чайковська // Вісник Житомирського державного університету ім. Івана Франка. – 2006. – С. 79–82. – Режим доступу : <http://eprints.zu.edu/991/1/06chbtnt.pdf>.
6. Чайковська В. Фольклор і формування стилю В. Земляка / В. Чайковська // Народна творчість та етнографія. – 1983. – № 5. – С. 45–47.

Ковпик С.І.,

доктор філологічних наук, професор
кафедри української та світової літератур
ДВНЗ «Криворізький державний педагогічний університет»

СКЕТЧ ЯК ФОРМА ЕМОЦІЙНОГО ПІЗНАННЯ

Як відомо, скетч один із дуже давніх жанрів драматургії, котрий став згодом найпоширенішою формою спілкування людей взагалі. Відомо, що ще в VI-V ст. до н. е. по всій Греції, а особливо в Афінах розігрувалися невеличкі гумористично-повчальні діалоги (скетчі) групами (2-3 особи) бродячих акторів під назвою «комоси». І саме тоді Платон учив Арістотеля та інших свої учнів у формі коротких діалогів, які дуже нагадували те, що ми сьогодні називаємо «скетчем». Усі ці форми навчання розвивалися варіативно в Середньовіччі, в епоху Відродження та Просвітництва, де на перший план виводилися вже не тільки й не стільки бесіди, скільки діалоги, короткі диспути (як окремі скетчі) та довготривалі дискусії під час яких учасники могли вільно імпровізувати, а також розважити один одного. Усе це давно й добре описано в сотнях посібників Києво-Могилянської академії XVII-XVIII ст. Саме діалогічну форму навчання спудеїв обирали І. Гізель, Ф. Прокопович, Г. Кониський та ін.

Дещо помітно послабився поступ таких форм навчання в XIX ст., котре нібито й боролось проти консерватизму минулих століть, але й не дуже розвивало нові.

На думку О. Колеченка, *«гра під час скетчу вчить молодь аналізувати та оцінювати складні питання, шукати правильні відповіді, вчить володіти мімікою, жестами, інтонацією»* [3, 231]. Цей автор вважає, що скетч-технологію *«протипоказано використовувати тим викладачам, у яких недостатньо розвинуте почуття гумору»* [3, 233].

Особливої популярності жанр скетчу набув завдяки телебаченню, на якому щороку з'являються такі іронічні скетч-шоу або скетч-ком: «Файна Юкрайна», «Шість кадрів», «Рюріки», «Одна за всіх», «Жити будете» та ін. То ж не даремно більшість дослідників програм вітчизняного телебачення цей феномен пов'язують із наслідуванням відомої британської театральної трупі 1982 року Монті Пайтон – вона, скоріш усього, просто активізувала цю форму передачі інформації й почуттів, оскільки саме скетч, на думку Л.Сафронів, не лише зберіг *«тенденцію до натуралістичного відображення дійсності»*, позаяк *«Матеріал для нього брався з навколишньої дійсності»* та й *«сам скетч виконував дидактичну, розважальну функції і, головне, він вчив виконавців майстерності імпровізації, розвивав мислення, увагу, пам'ять»* [7, 185].

Перший етап особливого розквіту цього жанру в українській драматургії припав на XIX ст. А одними із перших скетчів в українській драматургії XIX ст. були «Собака-вівця» В. Гоголя-Яновського та «Москаль-чарівник» І. Котляревського. Лише за п'ятдесят років XIX ст. було створено сотні скетчів та одноактів, «комедій-жартів», «сценок», «маленьких комедій», «шукоток» тощо.